

materials for presentations. Application of a tablet PC in the educational process of Physical training of a student is relevant and efficient, because it combines the opportunities of a TV set, a videocassette recorder, a textbook, plans of lessons, i.e. it is compact and operational storage of necessary didactical information for a teacher. Application of computer tests and tasks during a lesson allows a teacher to obtain objective information about digestion of educational material and to correct the task complexity depending on the level of motor preparedness of every student. It is very important for a student to obtain objective results of the performed motor task and to see his own mistakes. Thus, modern opportunities of computer hardware allow a teacher together with students really enjoy the process of cognition their own physical and motor abilities.

Keywords: information and communication technologies, tablet computer, Physical Training lesson, students, socialization.

Подано до редакції 08.04.14

УДК 796.071.4

А. В. Козак, І. В. Толкунова

РОЗВИТОК ПЕРЦЕПТИВНИХ ВМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Проблеми формування педагогічної майстерності й особистості педагога дуже актуальні для сучасної підготовки фахівців. Педагогічні уміння, навички і здібності є найважливішим компонентом кваліфікаційної характеристики педагога. Міжособистісне сприйняття чи пізнання людьми один одного, спостереження змін особистості учня, розуміння стану іншої людини, надання емоційної підтримки є необхідною складовою в педагогічній діяльності.

Ключові слова: перцептивні вміння, фізична культура, майбутній учитель, професійно-педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. Вивчення змісту професійного розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури необхідне для розробки спеціальних педагогічних та акмеологічних технологій управління професійно-значущим саморозвитком. Особистий результат професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури, поза сумнівом, ширше за форми професійного досвіду та професійного становлення на етапах професійного зростання, де виділяються знання, уміння, навички тощо.

Нинішній викладач має володіти високою загальною й педагогічною культурою, бути довершеним професіоналом. Професіоналізм людини в будь-якій царині багато в чому залежить від рівня сформованості майстерності. Цей чинник особливо значущий у педагогічній діяльності. К.Д. Ушинський писав: «Усяка практична діяльність, що прагне задовольнити вищі моральні і взагалі духовні потреби людини, тобто ті потреби, які належать виключно людині і становлять виключні риси її природи, це вже мистецтво». У цьому розумінні педагогіка буде звичайно першим, вищим з мистецтв, бо вона прагне задовольнити найбільшу з потреб людини й людства — їхнє прагнення до вдосконалень у самій людській природі: не до вираження довершеності на полотні або в мармурі, а до вдосконалення самої природи людини — її душі й тіла; а вічно передуючий ідеал цього мистецтва є довершена людина".

Підготовка сучасного кваліфікованого учителя з фізичної культури детермінована необхідністю рішення багатьох важливих завдань. Від рівня підготовки спортивного педагога значною мірою залежить впровадження здорового способу життя в повсякденну життєдіяльність широких верств населення і особливо дітей. Для професійного виконання своєї діяльності спортивному педагогу потрібний певний обсяг знань, умінь і навичок за позитивного ставлення до обраної професії [4].

Готовність до педагогічної діяльності визначається цілим рядом педагогічних умінь. Процес професійно-педагогічної підготовки студентів повинен забезпечити високий рівень їх підготовленості саме до практичної діяльності, до педагогічної праці, в основі якого лежать не лише теоретичні знання, але і практичні уміння здійснювати предметні професійно-педагогічні дії [1].

Так, М.Д. Левітов визначав як основні педагогічні здібності такі як здібність до передачі знань у цікавій формі; здібність до розуміння учнів, яка спирається на спостережливості; самостійний і творчий склад мислення; кмітливості чи швидку та точну орієнтацію; організаційні здібності, необхідні як для забезпечення роботи самого вчителя, так і для створення гарного учнівського колективу.

Подальший розвиток зробив Е.В. Гогунів, який, деталізуючи зміст вищеназваних здібностей, визначав

ще дванадцять, узагальнюючи які, отримаємо такі групи:

1. здібність робити учбовий матеріал доступний учням та пов'язувати його з життям — утворює групу дидактичних здібностей чи загальних здібностей до передачі знань у скороченій та цікавій формі;

2. розуміння вчителем учня, інтерес до дітей, творчість у роботі, спостережливість по відношенню до дітей — група пов'язана з рефлексивно-гностичними здібностями людини;

3. вольовий вплив на дітей, педагогічна вимогливість, педагогічний такт, здібність до організації дитячого колективу — це інтерактивно-комунікативні здібності;

4. здібності, які характеризують змістовність, яскравість, образність та впевненість мовлення вчителя [2].

Мета – дослідити і проаналізувати рівень та значущість розвитку перцептивних вмінь у майбутнього учителя з фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні уміння – засвоєний спосіб виконання дій, що забезпечує ефективне здійснення педагогічного процесу у звичних і змінних умовах. Формування вмінь – складова частина системи професійної підготовки. Сутність педагогічних вмінь підкреслює провідну роль теоретичних знань у формуванні професійного мислення майбутніх педагогів з фізичної культури, єдність теоретичної і практичної підготовки, багаторівневий характер педагогічних вмінь (від репродуктивного до творчого) і можливість їх вдосконалення шляхом автоматизації окремих дій [3].

Важливим компонентом професійно-педагогічної діяльності майбутнього учителя фізичної культури є стан його професійних вмінь. Особливої уваги потребує формування перцептивних вмінь, за допомогою яких визначають зміни особистості учня, розуміння його стану та надання йому безпосередньої емоційної підтримки [8].

Перцептивні здібності — здібності проникати у внутрішній світ учня, вихованця, психологічна спостережливість, яка пов'язана з глибоким розумінням особистості учня, його тимчасових психічних станів. Здібний вчитель, вихователь за незначними ознаками, невеликим зовнішнім проявом бачить ледь помітні зміни у внутрішньому стані учня.

Під перцептивними вміннями у науково-методичній літературі розуміється адекватне відображення психоемоційного стану іншої людини за невербальним спілкуванням, що забезпечує взаєморозуміння у спільній діяльності.

Під перцептивною стороною спілкування розуміється уміння проникати у внутрішній світ інших людей, уловлювати їх психічний стан, виявляти справжнє ставлення до оточуючих людей і роботи, а також уміння впливати на людей з урахуванням їх емоційного стану. Ефективність здійснення даного процесу, на думку фахівців, обумовлена певними знаннями та вміннями: вер-

бальними (навички адекватного сприйняття та оперування знаннями); невербальними (навички адекватного сприйняття жестів, міміки, пантоміміки).

Інформація між людьми приймається і передається по двох каналах: вербальному й невербальному. Однак, людина, як правило, слабо контролює свої пози, жести, вираз обличчя, тон голосу, тому що увага її зосереджена на тому, що і як краще сказати, щоб бути правильно зрозумілою і досягти своєї мети. Тому невербальні прояви іноді більше відкривають справжні думки і почуття, ніж слова [7].

Перцептивні вміння, проявляючись на початковому етапі спілкування, зводяться до найбільш загального вміння розуміти інших (учнів, вчителів, батьків). А для цього необхідне знання ціннісних орієнтацій іншої людини, які знаходять вираження в ідеалах, потребах та інтересах учнів. Крім того, необхідно знати наявні в учня уявлення про себе, що він приписує собі, проти чого заперечує.

Сукупність перцептивних вмінь представляється як наступний взаємозв'язаний ряд сприймати і адекватно інтерпретувати інформацію про сигнали від партнера по спілкуванню, одержуваних у ході спільної діяльності;

- глибоко проникати в особистісну суть інших людей, встановлювати індивідуальну своєрідність людини на основі швидкої оцінки зовнішніх характеристик і манер поведінки, визначати внутрішній світ, спрямованість і можливі майбутні дії людини;

- визначати, до якого типу особистості та темпераменту відноситься учень, за незначними ознаками вловлювати характер переживань стану людини, її причетність чи непричетність до тих чи інших подій, знаходити в діях і інших проявах людини ознаки, які відрізняють її від інших і самої себе в подібних обставинах. Дані про учнів, отримані в результаті «включення» перцептивних вмінь, становлять необхідну передумову успішності педагогічного спілкування на всіх етапах педагогічного процесу [5].

На особливе місце перцептивних здібностей в процесі педагогічної діяльності звертали увагу Барабаншиков В.А., 2006, Кузьміна Н.В., 1990, Ложкін Г.В., 2004, Лабунська В.А., 1986, Петровська Т.В., 2005 та ін.

Проведені ними дослідження показують, що адекватність сприйняття і розуміння психологічного стану студента, учня, багато в чому визначає успіх педагогічної діяльності та є умовою розвитку педагогічних здібностей.

На сучасному етапі розвитку суспільства сформувався соціальний запит на педагога нового типу, який спирається на гуманістичні цінності, що передбачає його вміння створити в класі атмосферу взаєморозуміння, співпраці, посилення його уваги до особистості суб'єктів освітнього процесу, до проблеми «олюднення» відносин з ними в педагогічному спілкуванні, заснованому на прагненні до розуміння та прийняття їхньої особистісної своєрідності як цінності. У зв'язку із цим виникли нові професійні вимоги до педагога, оскільки саме він є центральною фігурою в організації навчально-виховних відносин,

які сприяють або перешкоджають гарному самопочуттю, успішному навчанню й розвитку дітей у школі.

Створення відносин взаєморозуміння великою мірою визначається сформованістю соціально-перцептивних умінь учителя, адже будь-яке спілкування починається зі сприйняття та оцінювання партнера по спілкуванню. Здатність педагога не просто обмінюватися інформацією у взаємодії з учнем, а й доброзичливо сприймати й правильно його оцінювати, усвідомлювати свій і відчувати його стан, правильно розуміти й прогнозувати його поведінку – ці фактори стають невід'ємною складовою професійної компетентності сучасного педагога. Таким чином, соціально-перцептивні вміння вчителя є однією з найважливіших складових його професійної компетентності, оскільки вони забезпечують взаєморозуміння та створення гуманних відносин з учнями.

С.Л. Рубінштейн писав: "Процес розвитку здібностей людини є процес розвитку людини. Засвоєння людиною певних знань та способів дій мають своєю передумовою, своєю внутрішньою умовою певний рівень розумового розвитку — розвитку розумових здібностей".

Аналіз сучасної педагогічної практики засвідчує наявність суперечностей між високим рівнем професійних знань, умінь, навичок учителів і неспроможністю передати їх учням, невмінням залучати дітей до творчої діяльності, створювати доброзичливу атмосферу, встановлювати з ними психологічний і педагогічний контакт, керувати власним емоційним станом [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений. В 6 т. Т. 3. Проблемы развития психики / Л. С. Выготский. М.: Педагогика, 1983. - 366 с.
2. Гогунев Е. Н. Психология физического воспитания и спорта: учебное пособие для студ. высш. пед. учебных заведений / Е.Н. Гогунев, Б. И. Мартьянов. – 2-е изд., до- раб.– Москва: Академия, 2004.– 224 с.
3. Гончар О. В. Педагогічна взаємодія як педагогічне мистецтво: наукова монографія / Гончар О. В.; за ред. С.С.Єрмаков. – Харків: ХДАДМ, 2009. №01. – С. 47-50.
4. Деркач А. А. Педагогическое мастерство тренера / А. А. Деркач, А. А. Исаев. – М.: Физкультура и спорт, 1981. – 375 с.

REFERENCES

1. Vygotsky L.S. Collected Works. In 6 3 vols. Problems of development of the mind / Vygotsky. М.: Pedagogy, 1983. – 366 p.
2. Hohonov E. N. Psychology of physical education and sports training manual for stud. vyssh. ped. schools / E. N. Hohonov, B. Mart'yanov. - 2nd ed., Dorab. - Moscow: Academy, 2004. – 224 p.
3. Honchar O.V. Pedagogical interactiob as a pedagogical art. Scientific monograph / O. V. Honchar; for Ed. S.S.Ermakov. – Kharkiv: HDADM 2009. #1. – P. 47-50.
4. Derkach A.A. Pedagogical skills of a trainer / A. Derkach, A. A. Isaev. - Moscow: Physical Culture and Sports, 1981. – 375 p.

Майбутній учитель з фізичної культури повинен володіти перцептивними вміннями, що забезпечують швидкість і точність сприйняття різних ситуацій, і розуміння психоемоційних станів іншої людини за їх невербальними проявами. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури приділяється недостатньо уваги формуванню перцептивних умінь, або воно здійснюється без урахування специфіки діяльності педагога з фізичної культури.

Науковою проблемою є недостатність знань про шляхи, умови, засоби й методи формування перцептивних умінь у студентів, повною мірою відповідають специфіці професійної діяльності фахівця з фізичної культури.

Висновки. Таким чином, визначилося протиріччя між необхідністю формування перцептивних умінь у майбутніх педагогів та відсутністю науково обґрунтованих методик, їх формування в процесі педагогічної підготовки з урахуванням особливостей їх майбутньої професійної діяльності.

Формування перцептивних умінь є актуальною і комплексною проблемою, яка включає в себе недостатній рівень знань про шляхи, умови, засоби й методи формування перцептивних умінь у студентів. У зв'язку з цим, теоретичне і практичне озброєння фахівців методикою формування перцептивних умінь, цілісне уявлення про чинники і засоби покращення роботи майбутніх учителів з фізичної культури, а також недостатня кількість спеціальних педагогічних досліджень з даної проблеми визначило тему дослідження.

5. Дмитриев С. В. Школа восприятия, конструктивно- го мышления и продуктивного действия спортсмена в методике психолого-педагогического обучения / Дмитриев С. В., Быстрицкая Е. В., Неверкович С. Д. Теория и практика физической культуры. – 2013. – № 5. – С. 96-102.
6. Дубровина И. В. Психология: учебник [для студентов педагогических учебных заведений] / Дубровина И. В., Данилова Е. Е., Прихожан А. М. – Москва Академия, 2004. – 464 с.
7. Изард К. Психология эмоций / Изард К. СПб. - Питер, 2008. – 154 с.
8. Петровская А. А. Компетентность в общении / Петровская А. А. – М.: Педагогика, 1998. – 263 с.

5. Dmitriev S.V. School perception, constructive thinking and productive action athlete technique of psycho-pedagogical training / Dmitriev S.V., Bystritskaya E.V., Neverkovich, Theory and Practice of Physical Culture. – 2013. – № 5. – P. 96-102.
6. Dubrovin I.V. Psychology: a textbook [for pedagogues] / Dubrovin I.V., Daniel E.E., Prikhozhan M. - Moscow Academy, 2004. – 464 p.
7. Izard K. Psychology of emotions / K. Izard St. Petersburg. - Peter, 2008. – 154 p.
8. Petrovskaiia A. A. Competence in communication / Petrovskaiia A. A. - M.: Pedagogy, 1998. – 263 p.

А. В. Козак, И. В. Толкунова

РАЗВИТИЕ ПЕРЦЕПТИВНЫХ УМЕНИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Проблемы формирования педагогического мастерства и личности педагога актуальны для современной подготовки специалистов. Педагогические умения, навыки и способности являются важнейшим компонентом квалификационной характеристики педагога. Межличностное восприятие или познание людьми друг друга, наблюдения изменений личности ученика, понимание состояния другого человека, оказание эмоциональной поддержки является необходимой составляющей в педагогической деятельности.

Ключевые слова: перцептивные умения, физическая культура, будущий учитель, профессионально-педагогическая деятельность.

A. V. Kozak, I. V. Tolkunova

DEVELOPMENT OF PERCEPTUAL SKILLS OF FUTURE PHYSICAL TRAINING TEACHERS

The article deals with the problems of training future teachers of physical culture to their pedagogical activity. The formation of perceptual skills is a relevant and complex problem, which includes insufficient level of knowledge about ways, methods, tools and conditions of forming perceptual skills among students. That is why theoretical and practical mastering of a method of forming perceptual skills, holistic conception of tools and ways of improving future physical training teachers' work as well as insufficient amount of special pedagogical investigations concerning this issue has determined the topic of our study. Nowadays a social demand of a new type of a teacher appeared and this pedagogue should be guided by humanistic values, that means his abilities to create an atmosphere of mutual understanding, cooperation in a class, paying more attention to personality of subjects of the educational process, to the issue of "humanization" of relationships with them in the process of pedagogical communication. In this regard, new professional requirements to a pedagogue have appeared, because he is the central person in the organizational process of educational relationship, which promote or hinder wellness, successful training and development of children at school. Creation of the relationship of mutual understanding in a great degree is determined by maturity of socio-perceptual skills and abilities of a teacher, because any communication begins with perception and estimation of the communication partner. The ability of a teacher is not only to exchange the information in the interaction with a pupil, but also to percept and estimate him in a proper and kind way, to realize his own and to feel a pupil's state, to understand and predict his behavior right – all these facts are an integral part of professional competence of a modern pedagogue. Thus, socio-perceptual skills of a teacher are one of the most important components of his professional competence, because they provide mutual understanding and creation of humanistic relationships with pupils.

Keywords: perceptual skills, physical education, future teachers, professional and educational activities.

Подано до редакції 08.04.14